

הערות לבקורת אחת

מאת ח ב ד

אח אחרת העם ואת פרץ ואת דיגאר, כדי להוכיח שקיים בספרות מין, הסכם חשאי" על "גבולות ידועים" שאין לעב" רם בתחום הזה, הארוטי, יש סיגים נשמגעים לתיאור "מצוה ראשונה"... כבר ציין מי שציין, כי י. רבינוביץ מסיים סיפורו כן: "והיא התמסרה לו". אכן, נוסח זה אינו מקובל על י. מוסנזון וספרותו הצעירה בכלל. אבל תמיהנו, למה כל זה בא ללמדנו לגבי הספר המבוקר? שחיפשו בו ולא נצאנו אותי גודש של "תיאורים פיי זיולוגיים", ולא מצאנו ש"כל התאווה האנושיות וכל רמ"ח אבריו של אדם בטלות ומבוטלות כנגד התאווה והוצר האחד", ולא נצאנו ש"כל חבמתם של פריץ קאהן וכן ואן דה זלדה יופגנו הלכה למעשה בלטרסטי". היכן? זוהר המבקר והוסיף בסוגריים: "אם לדון על סיפורי בנתינתם הראשונה". דוק: כוונתם הראשונה. היכן הכיר המבקר לדעת את "הנתינה הראשונה" הזאת? הסיפור "כבשים" נדבס קודם לכן בעתונים בעריכה שונה קצת של הסופר מאשר בקובץ הסיפורים. אבל בו — לא הארוטיקה עיפרו, אפילו לדעתו של אחיוסף. מן הסיפור "השעה היעודה" נדפס תחילה פרק אחד בע"תון ספרותי, גם הוא בעריכה שונה קצת של הסופר מן האחרונה, ושוב — דווקא פרק זה דבר אין לו עם "התאווה והוצר האחד". והלקו הראשון של "מת" תיהו ש"ץ" נתפרסם קודמילכן במאסף השנתי של "דבר" (תש"ו) באותו ביד סוף, מדויק בתכלית, שבו נדפס אחר כך בקובץ הסיפורים — כרט לשינוי כתיב ופסוק ופרט לקטע קטן שהושמט תחילה והוחזר במהדורה השלימה. בכל אלה, אפילו תחפש בנרות את כל התיכונות הכסילות הללו שמנה המבקר בחומרי, לאחר הסתייגותו הזרה שמתכוון ל"נתינה ראשונה" — לא תמצא!

תמצא לומר: המבקר הצליח להכיר את "החומר ביד היוצר", להציץ לחדר עבודתו, או להתודע אל הסיפורים "ונתינתם הראשונה" בכל דרך אחר, ועל יסוד זה כתב את הביקורת שכתב על קובץ הסיפורים. כיוון שכך, האם לא היה זה מתפקידו, אדרבה, לציין לשבח את סגולתו של המספר, שתיקן והגיה ומנע את ענינו ואת הספרות העברית מן הכשלון החמור שהיה צפון ב"נתינה ראשונה" ונתן את סיפורו, "נתינה" אחרת, שבה לא היה יכול המבקר לתלות רובי קטרוגיו והוצרך לתפוס לשון "אילו"...

ד. "מוסנזון כותב בחושים. לפעמים דומה בחושים שהם גרויים תמיד". שמע מינה: זה, חסרון גדול הוא. השו-אל ישאל: "אפורים כשק", כתיבתי בחושים גרויים מותרת או לא? הכל יודעים שדרכי האימפריאליזם הבריטי בארץ ישראל דרכים מנוולים הם, וליכאורה, מה יש כאן לחדש? וסופר הרוצה לרשום קורות בחוריו במהות מת סוריה וקורותיהם לאחר מכן בבית הסוהר של עכו על עון נשקיהמגן שנמצא בידם — סופר זה כיצד יכתוב בשלושה אולימפית? כיוצא דבר ש"סולי סטוי (מצוטט על פי אנא זגרוס, "חליפת מכתבים על הספרות"): "תהליך היצירה הוא כאילו בעל שתי דרגות. בדרגה ראשונה קולט האמן, לכאורה, את המציאות כגא עקיפין ושלא יודעת, הוא קולטה מחדש לגמרי, כאילו לא שפחה עין אדם לפניו" — ובדרגה השנייה בא העיבוד, הליטוש. וקליטה ראשונה זו, כיצד? בכוח המחשב דווקא? ושם בחושים, בראייה, בשמע ובדומה? והי סיפור "אכר" אפשר לכתבו בחושים שאינם גרויים? קליטה ראשונה, וודאי שמכוח אפקטים היא באה, מכוח התיעוררות אישית שמויחדת לאמן דווקא ואינה נתלה כשותפת עם ראובן ושמי עון: וודאי שיש כאן עניין של צוהר הפתוח בנפש האמן דווקא. בחלקה הראשון של הרשימה מודה המבקר, כי הסיפורים אינם חסרים ליטוש ועיבוד. אילו מצא בו היסטריקה, ניבולפה, גלישה לקיטש או לשונר ר"ל, לא היה נמנע (על פי חובתו!) מלציין את הדברים ומלפרשם בשמם. הוזה אומר: דרגה שנייה של העיבוד הספרותי עשתה את הסיפורים ל...סיפורים, ומן הדרגה הראשונה, מן הקליטה החדשה, נשאר מר בהם יסוד הגירוי האמנותי, ושם מוטב לומר: חושים פתוחים? ותחת "גירוי" נכתוב: מתח דראמטי? וכי לארוטיקה בלבד פתוחים חושיו של המספר המבוקר?

ה. המבקר, שניתח את הסיפורים לייסודותיהם, לא פירש בשמו של יסוד אחד, שהוא עיקר הקובץ כולו, הרעיון המברוח לקצה לקצה: האדם והו-מן. שיגאל מוסנזון הוא שכיר-יום בעבודת הספרות שלנו. הוא לא יצר אפוס, בו כל הקטנות מתעלות למעלת סמלים, או לפחות, נקנות במיחורים גבוהים, בשער הזוקר. כלום כבר הספיקו לכך כוחותיו של סופר פלוגי וגדול שלנו? אבל הוא עוד ומנכש בחלקה שלנו. אצל המבקר מצוי

(המשך בעמוד 13)

אלמלי יבאל מוסנזון יושב בבי-תו, בן-חורין לקריא, להתרשם, ולהגיב, ברי לי שהיה מחוייב, והיה רוצה, להגיב על הרשימה האחרונה של ד. אחיוסף, ביקורת הספר "אפורים כשק" (עיון "משמר" 30.8 ו-6.9).

רגילים אנו בו באחיוסף, כי יוהר משהוא מגיב על תופעות הספרות, על הספר המבוקר עליו, הוא מנצל אורחו ספר לצורך רעיונות והגיונות, קרו-בים לעניין הספר אם הרבה ואם מעט, וכל זה באה ומועיל כל זמן שאין בו פגיעה בנימוס הספרותי. הפעם יש ויש פגיעה. ולפי שהוסנע (שלא בגדק, על כל פנים במידה שדובר באותו ספר!) משולל עכשו אפשרות התגובה, אעיר בזה כמה הערות אשר, דומני, יעמידו את הקורא על הדברים כהווייתם.

א. "מוסנזון כותב בחושים. לפעמים דומה: בחושים שהם גרויים תמיד. אין כך כמעט סיפור בקובץ, שהחיה הארוטי לא תיטול בו מקום בראש... וכו". והמבקר מונה: "ליל סתיו", "ליל שרב", "פולקה", "נתינה ש"ץ", "סירה אחת", "השעה היעודה". הרי ששה סיפורים — מקובץ שיש בו שנים עשר סיפורים. והאמת היא, שאף ששה אלה לא כולם תופסת הארוטיקה מקום בואש, לא, מתתיהו ש"ץ" ולא "השעה היעודה", כל-שכן לא שאר הסיפורים, כגון "חתולה אפורה" (וכרונות ידועות שליוני בבית משפחה הרוס), "אפורים כשק" (בגידת השלטון הבריטי מכאן ושואת הגולה מכאן), "אפר" (רשמי הטראגדיה היהודית בנפש בתישראל שבקיבוץ בארץ), "קופוראל וונגברג" (רצח בשוגג) ועוד ועוד.

ב. "מתתיהו ש"ץ עיקרו ויסודו לא הארוטיקה, אלא הקנאה, וזו הקשה כשאל, יסוד מיסודי הדראמה האנושית העתיקה, בלבד החדש של מסגרת הקיבוץ. אין זו טראגדיה קאמרית, מישחק מעוהן ומרתח של יחסים בודדת אמות של חדר המשכב, אלא נייח תוח אמנותי-ריאליסטי של תופעה חדשה, בתים ובספרות: השלישי בחורה יחסי המקנא ובעל-דברו לעיני פלוגת האש ומבחן הומים, לעיני הקיבוץ ומבחינו. אבל, אף יסוד זה אינו יחיד בספר, ואינו עיקר. צבי ארוני, ירמיהו גיטקה הממונה על בית-הנשט ועבודתו האינטליגנט המשתמש, מטבח בית הילדים בלילה, הווי השומרים, ההמויה בקיבוץ—גאלריה של דמויות, עניינים ופרקי-יחיים, שלא רבים כמותם בספרותנו לידועת המעשים ולכשרון המחשבה. האמנם נפתח להאמין יחד עם המבקר, כי הרשת הדקה של הפאבולה היא עיקר, ולעומתה כל המפרפר ותרוסט חיים של קולקטיב, כל הממלא את הרשת הזאת עד גודש, כל זה אינו אלא טפל?

ו"השעה היעודה" אף הוא אינו סיפור ארוטי. המבקר מקשה: "קונם עלי, אם אקבל שהכרח בליגונה הוא שעמרי קם החוזר מפעולה מסוכנת חייב לריאות בחלון חדרו, חלוק לא נרכס וגוף שחום ועירום בהק מתוכו בחיוניות, בשדיים בשלים ומתוחים, בבטן רכה ומעוקלת ובטריונים שחורים ותלולית גישאה מעל לירכות הופחות קמעה... צלל המבקר במים האדירים של נפש החוזר מפעולה של סיכון-חיים, והוא מעיד בו שמתחבבתו אחרות הן. אמר גם, פרשה ארוכה מפרידה בין אותה פעולה של סכנה לבין אותו תיאור הדי-לון. שבינתיים ישב עמיקם בקפה הדי-לי ושמע להגו של אותו נהג, ונסע נסיעה ארוכה במכונית. החלב ושמע שיח הבחורה הטרימפיסטית עם הנהג חבר הקיבוץ, ועבר בדרכו על פני כפר רוגע שעורר בו כמיהת בית, ועמד עם האוטו שעה ממושכת לפני השער הסיגור והיתה לו שחוח להרהר הרהוריו על תודו ועל שושנה חברתו וכו', וכו', אך לא זה עיקר. המשנה הפסיכולוגית יודעת מה שהיא יודעת על קשרי-דברים מופלא בין סיכון ונצחון לבין חייצור מוגברים, ופרוואיקן, שהלך, אפשר בלא יודעים ולאור חוש האמנותי בלבד, כמגשש, אחר האמת הפסיכולוגית הזאת (סיעור הגוף לאחר סיכון ונצחון) — האיננו ראוי לנזיפה? ולמרות המומנט הפיקאנטי הזה (השובה לב מבקר קשיש עד כדי להסיק ממנו על שלימות הסיפור כולו, ולאו דווקא לבוח "בני "שבנעצשרה"), "השעה היעודה" אינו סיפור ארוטי. יותר משיש בו חרימר אישי, יש בו חומר קיבוצי, אפשר לומר אנונימי, של זמן ומקום, כך הפרשה הגדולה הראשונה בנבכי הים, בה אין אנו מתודעים כמעט אל הגיבור בשמו, אלא הוא שליח, אחד מן הנוערים המהלכים על פני הארץ. וכך בפרשה הסופית, ב"מישחק המעניין והמתח" שביחסי אישה-שורה ומפקדו שהרפרה אלמוניותו, והיא שהפרה את שיווי-המשקל של עמיקם. "השעה היעודה" אינו רפורטאז' לצורכי זקלום. מעלותיו ומורדותיו הם כעליות ואתנות תות של חיי בעורים אלה: לא הכל קדשי-קדשים, ואף לא הכל חולי-חולין. ג. טרח המבקר וכינס בכפיפה אחת

הערות לבקורת אחת

(סוף מעמוד 8)

ינת מידה זו כרדיפת „היוצא־דופן“,
מה שמעבר לחיי יום־יום, באשר צי-
צוב הסטאטיקה של החיים (וגילוי כור-
חותיהם) מצריך כשרון של ממדים גדו-
לים, לאמיתו של דבר, מוסגזון הוא מן
המעטים בספרותנו שהפריכו את התיזה
המוסורתית על „פרספקטיבה בספרות“.
כל החומר האקטואלי והתוסט ביתן לא
דרך רפורטאזיה, גיבורים של נייר, אלא
דרך בשר־ודם, ואף-על־פי־כן, שליטה
האידיאה בחיי האנשים. כן, גם זו של
הקיבוץ. שכל סטיה, כל חריגה באה
אצל מוסגזון תמיד על עוגשה. ובידי
הגיבורים עצמם, באשר הם מעוררים,
גם בכשלונם, בתוך החברה, באשר כל
סטיה מכשילה אותם והנרסת כל שורת־
הייהם. מאבק אינו אידיליה- ואף הקי-
בוץ מאבק הוא. מוסגזון לא העיו כמ-
עט, כפי שציין המבקר בצדק, להראות
את הקולקטיב במאבקו; אבל הוא הר-
אה לנו את היחיד אשר גם בכשלונו מני-
צח הקיבוץ, ומנצחת האידיאה גם כש-
אינה כתובה מפורש דרך פלאקאט.